

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925
ИЮНЬ
25
СРЕДА
№ 123 (2553)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).
ПАРТИЯЖИ АМЫДЫРАЛ:
Т. Бегзи. — Партия эге организа-
циязынын колхоз бұдүрүлгезинге
контрольдаар болгаш удуртур ролюн
бедидер (2 арын).

В. Тойлуг-оол. — Партия өөредил-
гезинин түннели (2 арын).
ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИС-
ТЕРСТВОЗУНДА (2 арын).
С. Очур. — Чербиде уруглар ба-
жычы (3 арын).
Н. Лобанов. — Чаржып турар ийн

районнарга бот-боттарынын хынал-
дазы чүгү көргүскенил? (3 арын).
А. Штылько. — Кадык камгалалы
ажылчы чоңга бараан болушкунда
(4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

ШКОЛАЛАРНЫ ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА ҮЛЕГЕРЛИИ-БИЛЕ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ БЕЛЕТКЭЭР

Улус өөредилгезинин херээн улам сайырадырычы, коммунисттик нийтиледди келир үдеги тургузукчулары — анык салгакчыларнын бүгү таладыг кижиздилгезинче бистин социалисттик күрүнесисте улут кичээнге салдынып турар. Ол дугайында «Аныктар — бистин келир үеви, бистин идегеливис...» — деп эш Сталин чугаалаан. Анык салгакчылар коммунисттик херээнге, омак-сергек, өөрүшкүлүгү амыдыралчы байдалга, бодунун херээнге бұзурелдиг, бергелерден кортпас, а кандыг-даа шаптаразынын моондактарны ажып эрттеринге беле болур чорукка кижиздилгезин бүгү байдалдары бисте тургустунган.

Улус чырыдышкынын бистин чуртувуста калбарышкыны ышкыш шак ындыг улуг калбарышкын делегейини өске кандыг-даа чуртунга туруп көрбээн. ССРЭ-ниң бүгү национал улустарынын төрөөн дылдарынын кырынга бүгү-ниитиниң ыяавыла эге өөредилгезин Совет Эвилели шагда-ла боттандыр-ган, ам чеди болгаш он чылдарнын өөредилгезин чедишкенин чорудуп турар. Эге, чеди чыл, ортумак, тускай болгаш дээди школаларнын четкизи хемчээл чогу-биле калбарып, миллион-миллион анык өскөннөр өөредилгедө хаара туттунган.

Совет чуртта биче национал улустарнын культуруг хөгжүдүзүзүнүн шаккын үздүзүн бистин анык обла-дызыстын улус өөредилгезинин чижээден көрүп болур. Ийи он чыл бурунгаар Тывага 450 өөреникчи-л 7-ле школа турган болза, ам оларнын саны 186 четкен. Эрткен өөредилге чылында оларга 27 муң уруглар өөренип кыштаан. Келир өөредилге чылында школалар саны 196 чедип, оларга 29.850 өөреникчилер хаара туттунар. Ол ышкыш бо чылдан эгелеп Кызылга башкы институту ажытылып, ыччангаш обласка дээди эртемин башкы кадрларнын белеткели эгелээр.

Школаларда өөредилге чылы доозулганы-биле чергелештир, бүгү хей-ниитиниң улус өөредилге органи-зациянын, школалар удуртукчуларынын мурнунга ам ээлчегил чугула сорулга салдынып турар: бүгү чурт-та, ооң иштинде бистин областа школаларнын чаа өөредилге чылынга уктуштур ажыл-ишчи белеткели эгелээр. Ол чугула ажылды чогуур өйүндө организаствык бедик денчелге эрттирер чорук, келир өөредилге чылында школаларга өөредилге-ки-жиздилгезинге ажылдын чедишкенин шийтирелдин чугаажок хандыр-ар.

Школаларны чаа өөредилге чылынга чедишкенин белеткендери областың партия, совет, хей-ниити организацияларынын, улус өөредилге органиациянын талазын-дан ук ажылче чоңу сыйры мобилизаствык шыдаанындан, оларнын күжүн чөп ажыглаанындан улус-биле хамааржыр дээрин эрткен чылдын дуржулгазы биске көргүскен. Ылангыя Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Улуг-Хем районна-рын ВКП(б), ВЛКСМ райкомнары, райкүсүккомнар, оларнын улус өөредилге килдистерин эрткен 1951—1952 өөредилге чылынга уктуштур школаларнын белеткели эки чорутканынын түннелинде, школаларга ки-чээлдер чогуур өйүндө организа-ствыг эгелээр, часка чедир үзүктел-лишкни чок үргүлчүлөп, өөредилге-нин чыл түннелдеринге бедик көргү-зүткөр чедип алдынган.

Ыччалзажок эрткен 1951—1952 өөредилге чылынга уктуштур шко-лалар белеткелинге четтестер хөй болдунган. Областың Барың-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу, Тес-Хем, Чаа-Хөл дээш өске-даа чамдык рай-оннарга школаларнын капитал бол-гаш үүрмек септелгелери, одал-га белеткели четтес чорутунганын-дан кышкы үде кичээлдер үстүүш-күнү болдунуп, чыгдынган өөреник-чилерин эвээш эвес кезини школа-дан казытып үнгөш, обласка бұ-гү-ниити чеди чыл өөредилгези дол-дур күүсетинмейн барган.

Облоно болгаш ол районнарнын күүскени комитеттери өөредилге чылынга тус-тус школаларнын беле-ниниң дугайында хүлээп алышкы-нын хыналдазын кончуг эреңгей чорудуп, оон-биле күрүне мурнунга харыс салга чок байдалды көргүс-кенер. Ол ышкыш облононун бол-гаш тус-тус районларнын тала-зындан школаларны күсүк шыт-галдалар алган өөреникчилери-биле ажылды четтес организаствык, экза-меннерни өзү барымдалап эрттир-гилээр болгаш школаларны, баш-кыларны өөредилге номнары, көр-гүзү материалдары, бижик херек-селдери-биле четче хандырбаан.

Мынчангаш эрткен чылдын ол четтес дуржулгазын бо чылын шуут болдурбай, школаларны чаа өөре-дилге чылынга чогуур өйүндө бүгү тала-биле үлегерлиг белеткээр дээш, областың бүгү хей-ниитини, партия, комсомол организациялары, чер-чер Советтери, улус өөредилге органи-ацияны амыдагаштан эгелеп шийтир-лиг хемчеглерни алыр ужурулг. Адаа хамаарыштыр кол кичээнге ийи школа, интернаттарнын бүгү-ле туду: септелгелеринге хей-ниитиниң кад-бак киржилгезин хандырамынче, ту-дуг материалдарын чогуур өйүндө чедиреринче, септелгелериниң шы-зырын бедидеринче, школа назылыг бүгү уругларнын шын үчедун тургу-зарынче угландыр салыр херек.

Школаларнын чаа өөредилге чы-лынга белеткелин чогуур хуусаа-зында бедик шынарлыг доозары дээш тус-тус районнарнын, суур, суму Советтеринин аразынга соци-алисттик чарышты калбаа-биле организаствык, оон түннелин, ажылдын чорудулгазын ВКП(б) райкомна-рын ээлчегил бюроларынга, рай-күсүккомнарнын хуралдарынга бол-гаш көдээ Советтериниң сессияла-рынга, партия эге организацияла-рынын ниити хуралдарыга өй-өйдө чугаалажып, илеретинген четтестер-ни ол доран узуткаары дээш дем-исселди күштелдире чогуур.

Облоно болгаш тус-тус райкүс-ккомнар школаларнын өөредилге чы-лынга белединиң дугайында хынал-да чорударынын, хүлээп алырынын доктаамал комиссияларын тургус-кулаш, хүлээп алышкына мур-нукузу ышкыш өзү барымдалаар чорукту болдурбай, хыналданы то-даргай чорутпашаан, хүлээп алыш-кын талазы-биле күрүне актылары-нын бижилгезин бо чылдын август 15-тин бетинде доозарын хандырар ужурулг. Күсүк шыгалдалар алган өөреникчилерин хынамчалыг белеткелин доктаамал чорудуп, күсүк экзаменнерни чогуур өйүндө бедик денчелге эрттирер херек.

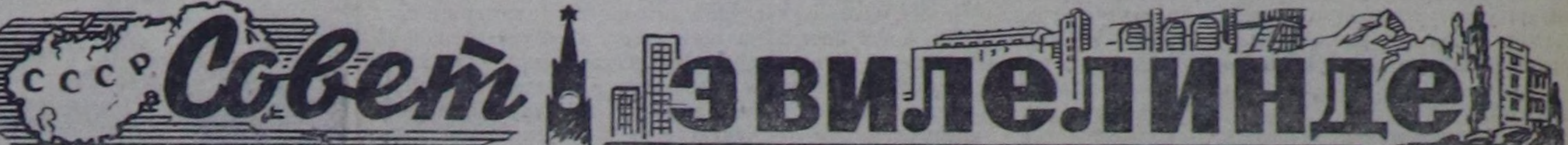
Облоно, районнарнын улус өөре-дилге килдистер, ол ышкыш садыг организациялары школаларны чет-чир санныг өөредилге номнары, көр-гүзүг материалдары, программалар-биле бурун хандырып, кыдыраап, карандаш дээр чижеттик бижик херекселдеринин чык курлавырларын оларга баш бурунгаар тургусса чо-гуур.

Эрткен өөредилге чылында шко-лаларнын өөредилге-кижиздилгезинге ажылынын түннелин анализтеп көөр, ажылдын мурнакчы дуржулга-зын неггедир сорулга-биле об-ласты башкыларынын августа болур чөвүлө хуралдарында белеткелди бижырымчалыг чорудуп, оларны организаствык бедик денчелге эрттир-и чугула. Оон-биле кады, школа-ларга башкы кадрларны хуваалда-зын амыдагаштан эгелеп шыны-биле чорутпашаан, ол талазы-биле кол кичээнге ийи школалар директорла-рынга, өөредилге эргелекчилеринге кижилериниң политиктиг билин ажыл-ишчи мөзү-шынарын көрүп туруп шийли алырынче угландыра-ры чугула.

Чаа өөредилге чылынга школа-ларны үлегерлиг белеткээри олар-нын моон сонгааргы чедишкенинге ажылын хандырамын болгаш муң муң совет школаларнын өөредилге-кижиздилгезинин шынарын улам экижидеринин үндезин сууру ол кылдыр саназа чогуур.

ДЫҢНАДЫГ

Область Сөвединин VII сессиязын бо чылдын июнь 26-да 17 шакта Сталин аттыг культура Бажыныга ажытынар анык чоннар депутаттарынын Тыва область Сөвединин депутаттарынага обл-күсүкком дындадып турар.

Коммунизмниң улуг тудугларына

Москваның «Кызыл пролетарий» заводунун станок тудугчулары коммунизмниң улуг тудугларына бот-тарынын салышкынын кирип турар. Кызылпролетарийжилер Сталинградтын суг күжү-биле ажыл-даар электри станциязынын туду-унун механик мастерскаяларынга болгаш дузалаар бұдүрүлгелеринге ээринил кезер дүргөн ажылдаар 25 станоктарын, а Куйбышевтин суг күжү-биле ажылдаар электри стан-циязынын тудуунга шак ындыг 20 станоктарын белеткээр.

Кызылпролетарийжилер Сталинчы тудугларнын чагыларын хуу-саа бетинде күүседип турарлар. (СЭТА).

Волга-Донда чүк сөөртүр суднолар

ДОНДА РОСТОВ. Июнь 16-да Калачдан Цимлянский портунче «Академик Лебедев» деп күшүтүг парокход чедип келген. Ол болза, чаа суг оруу-биле келген баштайгы чүк сөөртүр судно болур. Ол парокход шлюзтарны эки эрттип, Цимлян-ский далайны кешкеш, Волгалап чорупкан болгаш июнь 16-да келир ужурулг шагында Цимлянскиин портунга чедип келген. Донда Калачта Цимлянский далайга чоруур кылдыр таарыштыр кылган өске-даа улуг күшүтүг суднолар чедип келген. (СЭТА).

Чаа өөредилге чылынга

АРХАНГЕЛЬСК. Чаа өөредилге чылынга белеткелдер областа эгелээр. Ол чугула херекке чурттакчы чон идепкейлиг кирип турар. Хей-ниитиниң дузаламчызы-биле 50 ажыг школа бажынаарын септээр. 200 школалар бұдүн чылдын отту-лар чүүлү-биле хандырынган.

Чаа школаларнын тудуушкуну калбарып турар. Өөредилге чылы-нга чедир ыяштыг суурларга база 19 школалар туттунар. Ненец национал округтун Нарьян Мараның бол-гаш Нижне-Бечорский районун школалары чаагайжыдыр тутту-ган бажынаарны алырлар. (СЭТА).

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Сиген кезилдези эгелээр

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). Таңды районун чамдык көдээ ажыл-агый артельдери мал чемин белеткээринче кирипкен. Ылангыя Калинин аттыг болгаш «Сталинчы орук» колхозтар июньнун 23-тен эгелеп сиген кезип эгелээр.

Калинин аттыг колхозта сиген кезилдезинде 23 кижини ажылдап турар. Ол ышкыш «Сталинчы орук» колхозта баштайгы хуннерден эгелээр 4 сиген кезер машиналар кезип кил-кен.

Тарааның чайгы сугарылгазы

Улуг-Хем районун Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхоз бо чылын час-кы тарылганы эрте болгаш шынар-лыг дооскан. Ам кол күштү тараа-нын сугтарылгазынче болгаш өске ажаалгазынче салып турар.

Колхоз бо чылын 240 га тараа-

Колхозтарнын сиген шөлүндө бо чылын сигениң үнүжү кончуг эки. Ниитиниң малынга чеминг бы-жыг суурун белеткээриниң планын чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседиринин барымдалары бар болуп турар.

Сиген белеткелинде ажылдап турар колхозчулар ортузунга агитса-массалыг ажылды мында партия органи-зациялары эки организаствык турар.

Ооң иштинде бода тараа куль-тураларынын баштайгы сугарыл-газын доозуп турар болгаш сугта-рылганы үргүлчүлөп турар. Тараа-нын ниити үнүжүнүң байдалы эрт-кен чылдан артык чаагай болуп турар.

Организаствыг оларда

ЧЕРБИ. (Телефон-биле). Кызыл көдээ районун «Черби» колхоз ниитиниң малын серийн оттуг дайгаларже организаствыг одала-дып турар. Колхозтун дуржулгалыг хоочун чыгычызы эш Чудек-оол 222 баш санныг чыгыны Оо-Хем деп черге алгаш барган.

Ол ышкыш хой кадарчызы Мең-гий-оол 713 баш санныг хойларны

Мал чемин белеткөөринге белеткел эки чоруп турар

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районун Чаатыда Киров аттыг колхозтун эш Бучукай бри-гадирлээн бир дугаар бригадазы ниитиниң малынга чеминг быжыг суурун тургузар дээш сиген кезил-дезинге эки белеткенип турар. Ол бригада бо чылын 100 га черден сиген кезер ужурулг, ол черлериниң сигени 40—45 сантиметр чедир үнүп келген.

Бригадада ажылдап турар дар-ганнар Конгар, Кунгаажык болгаш Глуких олар кызымак ажылдап, сөөлгү үде сиген кезер 7 машина-ларнын, 4 алт дырбааштарынын септелгезин эки шынарлыг кылдыр доосканнар. Ол ышкыш 50 ажыг ай-

Дуржулгалыг бызацчы

Чөөн-Хемчик районун Чыргакы-да «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу Куулар Лопсаң колхозтун дуржул-галыг бызацчызы.

Эш Лопсаң колхоз төвүндө тут-тунган чуртталганын 60 ажыг бажы-нарын, школаны, колхоз конто-разын, клубту, магазинни, тараа складтарын, дээрбени болгаш мал кажаларын тударынга шуптузунга киришкен. Бо чылын ол 7 чурт-талга бажынаарынын тудугларын

МТС-терге чаа

комбайнёржу кадрлар

Көдээ ажыл-агый механизациязы-нын школалары комбайнёрлар бе-зеткен үндүрерин доозуп турар. Чурттуң машина-трактор станция-ларына комбайнёрга ажылдаары-биле 60 муң ажыг комбайнёрла-рын белеткээр. Мурнуу районнарда чаа комбайнёрлар ажылдап кирип-кенер. Олар машиналарны кол-хозтар шөлдеринге ажаап алышкы-нче киреринге белеткен турар.

Бо чылын онза кичээнге дүжүт ажаап алышкынын келир үдеги мастерлериниң практиктиг өөре-дилгезинче салдынган. Чурттуң эки комбайнёрлары өөренип турар-ларга лекцияларны номчуп, беседа-ларны чоруткан. База оларны ма-шиналарга ажылды мурнакчы ме-тодтары-биле таныштырып өөреткен. Чамдык черлерге бедик дүжүт ажаап алышкынын мурнакчы-лары кышкы үде механизация шко-лаларынын инструкторлары болуп ажылдап турганнар. (СЭТА).

Баштайгы бастырылганың тарааның — күрүнеге

АШХАБАД. Ашхабад областың бүгү районнары тараа ажаап алышкынынче кирипкен. Хүн-бүрү шөлдерде комбайннарнын саны кө-вүдөп турар.

Тараа бастырылганы эгелээр. Ашхабадский районун Андреев ат-тыг колхозу белеткел базаныга баштай бастырылган кызылгасты чедирген. Каахкинский болгаш Ка-ра-Калинский районнарнын колхоз-тары арбай дужаап турар. (СЭТА).

Якутияда пионер лагерьлери

ЯКУТСК. Алдан хемнин эринде Эльдикан суурун девискээринге июнь 15-те пионер лагерин аяк-таан. Ол болза, бо чылын Якутияга ажылда 150 пионер лагерьлеринин бирээзи болур.

Эрткен чылдарнын денчели-биле алдыга сонуг чүктүң районнарнда пионер лагерьлериниң саны дыка улгадып турар. (СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия эге организациязының колхоз бұдүрүлгезинге контрольдаар болгаш удуртур ролюн бедидер

Колхоз бұдүрүлгезинге партия эге организацияларының контрольдаар болгаш удуртур ролюн бедидер талазы-биле Чаа-Хөл районун партия организациялары боттарының ажылын эртен чылдарга бодаарга элээн экижиткен.

ВКП(б) райкомунун бюрору колхозтарда партия эге организацияларының ажылын колхоз баштаар чериниң ажылын контрольдаар, удуртууча угулап, бо чылда 4 эге организация секретарларының илеткелин дыйнап, тодаргай доктаалды үндүрүп, партия эге организацияларының секретарларының семинарын ол ажылды сегидеринче угландырып 2 удаа чоруткан болгаш 2 удаа чөвүдөл хуралдарын район төвүнге эрттирген.

Колхоз ажылының база бир чугула адыры болур тудуг ажылын чугаалажып көргөш партия эге организациялары коммунистеринин 30 хуузун тудуг ажылынга быжыглап берген. Тудуг планын күөсөдир талазы-биле Ак-Туруг сумузунда Ленин аттыг колхоз эртен чылын эки ажилдааш, ВКП(б) обкомунун болгаш облкүөскомнун тудуг талазы-биле шилчир Кызыл туугун чаалап алган. Ам үеде ул колхозта тудуг ажылы база-ла багай эвес чоруп турар.

Кызылдын алгы заводунун ажылчыны Мария Никифоровна Зорина бұдүрүлгенин мурнакчыларының бирээзи. Ол ажил нормазын үргүлчү ажыр күөсөдип турар.

Даштыкы Херектер Министерствозунда

Бо чылдын июнь 16-да Швецияның премьер-министри дээрги Эрландер Хиума ортукта районга швед шериг самолётка удур совет истребительдерин кылган чорун таварыштыр удурланышкынчы нотазын Стокгольмда ССРЭ-нин элчини К. К. Родионовка хүлээлип берген.

Июнь 18-те Швецияның дужаал чок министри дээрги Хаммершельд К. К. Родионовка Совет чазактын 1952 чылдын июнь 17-де нотазына швед чазактын чаа харыы нотазын хүлээди берген. Совет чазактын нотазында июнь 16-да швед шериг самолёттун совет кызыгаарны каржызы-биле үрээниге Совет чазак Швецияның чазанга удурланып турар. Июнь 18-те бодунун нотазында Швецияның чазаның медегеп турары болза, үстүнде айткан швед шериг самолёт чепсек чок чоран болгаш ол «ниити бүтү-делечей суунуң кырынга» ужуп чоран деп турар.

Нолхоз тудуу Колхозта тууйбу бұдүрүлгези

Улуг-Хем районун Киров аттыг колхозунун суурунда ийи чыл мурнуңда тууйбу кылар чор организациятынган. Ында колхозтун тудуг бригаданың бир звеноу ажилдап турар.

Колхозтун бодунга тууйбу кылар черин тургускан чорук, ылангы колхозчуларын культурлуг чаагай амыдыралын болгаш колхозтун ажил-агынын сайырдыр херекке лыка ажык-дузалыг болуп турар. Колхозчулар тууйбу-биле кылган плиталыг печканы боттарынын бажыңнарынга кылып ап, хлебти быжырып ап турары калбарган. Школа, эмиедге, магазин, ясли черлери тууйбу-биле хандыртылган турар.

Ук бұдүрүлгези эртен чылын 40.000 тууйбу бұдүрер планын ажыр күөсөдип. Бо чылын ол бұдүрүлгезе 16 кижилиг звено апрельден эгелеп ажилдаан. Баштайгы үеде септелге болгаш сарайнын шөлүн калбартып кылганнар. Тууйбу кыларычы май 22-ден эгелеп киргеш июньге чедир 15.260 кезекти кылган. Ол звено бо чылын 150.000 саныг тууйбу бұдүрер планын. Ол планын июль айда бүрүн күөсөдир деп хүлээлгени алган.

Ол звенода колдуунда-ла херэжениер ажилдап турар. Хүнде бир кижин норма эзугаар 480 тууйбуну хептээр, курдагы, дескилээр, чыскаай салыр ужурул. Ол онаалганы ажыр күөсөдип турар херэжениер бар: Тамбуваа 900 тууйбуну, Толгар-баз 650-ни, Сүрүччан 530-ни бұдүрүп турар.

Оон-биле чергелештир колхозтун баштаар чери болгаш тудуг бригадир эш Тамдын-оол тууйбу бұдүрүлгезинче кошкак сагыш салып, боттук, тодаргай удуртууга-биле хандырбай турарын демдегээр турар. Оон түнелдине ул звено тырттар күш болгаш дериг-херекселдер-биле четче хандыртылмай турар. Довур-акты хоодур бастыраарыга чүгө чангыс айт ажилдап турар. Ол чорук ажылды чогуур хуусаазында шилчир доозарын, хүн нормазын чедир кыларын хандырып шилчээди турар. Оон ийи айда ажилдап турар кижилерин улам быжыктырып, ажилга мергежилчи бедидеринин орунга харын, удаа-дараа солуур чсруктар бар.

Моон сонгаар ажылдын четрестерин узуткап, хыналда контролдоо шынгыгы тургузуп, тодаргай удуртууга-биле хандыраар чорук негестинип турар.

Ук бұдүрүлгезин кылдызи школарда септелгезинге чарыгдар акша-хөргөгини сметадан ажыр чарыгдан. Оон харазы-биле интернаттарда чурттап турар өреникчилер четпес хандыртылган, чарыгдаза чогуур хамарышкан чүүлдеринге элээн хөй түнүг акша-хөргөнгилер ажыгалаттырмаан. Районун кадкы камгалат кылдызи сметти багай ажыгдан, ылангыя оон 91 хуузуң чарыгдан.

Көдө Советтер чондан акша-хөргөни чылдызычыне чогуур кичээнигеин салбаан, ол ышкак культура хергелдегенине көрдүнгөн акша-хөргөниң чөп ажыглабай турган, оон түнелдине Хадын, Дүрген суурларда көдээ клубтар септетин-мээн, ылангыя кышкы үеде таарыштыр белеткенимээн болган. Районун сан кылдызи сан-хөвүнчү чурумун шынгыгы сагырынын хыналда ажылын четпес чоруткан. Район Советинин сессиязы эртен чылдын бюджетинин чарыгалдарының болгаш оругаларынын талазында илерээн четпестерин бо чылдын чаа бюджетинге катаптап болбас дээрзин шынгыгы айтты демдегезин. Сессия 1952 чылда районун бюджетин бадылаан болгаш акша-хөргөнгилерин бүрүн кирилдезин база оларны чөп чарыгдарын хандыраар талазы-биле хемчеглерин айткан.

Ийи дугаар айтырыг дугайында

Район Советинин ээлчеглиг сессиязы

Чоокта чаа ажылчы чоннарның депутаттарының Таңды район Советинин чедиги сессиязы болуп эртен. Анаа 1951 чылда район бюджетинин күөсөдөзүнүн болгаш 1952 чылда бюджетти бадылаарының дугайында, база 1952 чылда нийтинин мал ажылын хөгжүдеринин күрүне планын күөсөдир талазы-биле хемчеглер дугайында ийи айтырыгы чугаалашкан.

Сессияга бир дугаар айтырыг дугайында районун сан кылдызин эргелекчизи Цикин илеткел кылган. 1951 чылдын дургузунда район бюджетинин оругалыг кезини 104 хуу, чарыгдалды кезини 97,3 хуу күөсетингенин илеткелчи чугаалаан. Райпо садыг саарылгазын четпес калбарткан, а үлетпүр комбинады 1951 чылда бұдүрүлгези программаның чүгө 90,8 хуу күөсеткен.

Кооперацияның планыг эвес, хыналда чок ажылындан чүү болганыл дээрге, самчыгаччыларын чедирген 123 муң рубль түнүг когаралдары үндүр бижитинген. Оон-биле кадкы райпо оругаларын үндүрүлгезинде 70 муң рубльди бюджетке чедир кирбээн. Коммунал бажыңнарының ажыгалындан элээн хөй түнүг акшаны бюджет чедир албаан.

Улус өөредилгезинин кылдызи школарда септелгезинге чарыгдар акша-хөргөгини сметадан ажыр чарыгдан. Оон харазы-биле интернаттарда чурттап турар өреникчилер четпес хандыртылган, чарыгдаза чогуур хамарышкан чүүлдеринге элээн хөй түнүг акша-хөргөнгилер ажыгалаттырмаан. Районун кадкы камгалат кылдызи сметти багай ажыгдан, ылангыя оон 91 хуузуң чарыгдан.

Көдө Советтер чондан акша-хөргөни чылдызычыне чогуур кичээнигеин салбаан, ол ышкак культура хергелдегенине көрдүнгөн акша-хөргөниң чөп ажыглабай турган, оон түнелдине Хадын, Дүрген суурларда көдээ клубтар септетин-мээн, ылангыя кышкы үеде таарыштыр белеткенимээн болган. Районун сан кылдызи сан-хөвүнчү чурумун шынгыгы сагырынын хыналда ажылын четпес чоруткан. Район Советинин сессиязы эртен чылдын бюджетинин чарыгалдарының болгаш оругаларынын талазында илерээн четпестерин бо чылдын чаа бюджетинге катаптап болбас дээрзин шынгыгы айтты демдегезин. Сессия 1952 чылда районун бюджетин бадылаан болгаш акша-хөргөнгилерин бүрүн кирилдезин база оларны чөп чарыгдарын хандыраар талазы-биле хемчеглерин айткан.

Ийи дугаар айтырыг дугайында

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедигинин дооскан.

Оон ийи ВКП(б) райкомунун парткабинетинин чанында тургускан ВКП(б) төөгүзү өөрениринин бидеткен хевирин бөлгүмү (пропагандиз эш Сергеев) өөредилге программаның чедигинин дооскан.

Оон дынакчыларын эштер Броханов, Юртаев, Долчунмаа, Биче-оол сулгар өөренип эртен материалдарын эки билгирин беседалажышкыны көргүскенер. Ол ышкак ВКП(б) райкомунун чанында партияның кезжээ школазынын ийи дугаар чылынга өөренип кыштаан 17 дынакчылардан 15 кижин чедигинин дооскан.

Ылангыя ВКП(б) райкомунун инструктору эш Терентьев, ВЛКСМ райкомунун секретари эш Болдашкын, хоорай Советинин секретари эш Угаров сулгар түнелди чүгө кончуг эки кылдыр, а эштер Ташталинов, Старухин болгаш өскелер-даа эки кылдыр дужаганнар.

Марксизм-ленинизмдин теориязын бот өөредилге-биле 39 кижин өөренип кыштаан. ВКП(б) райкомун ол эштер-биле беседалажышкыны организастаан, оларын иштинден 31 кижин бот-кичээлдин планын күөсөдип турган болган. ВЛКСМ райкомунун ажылдакчызы эш Быштак-оол, банк салбырынын даргазы эш Фатеев, район прокурору эш Макушкин, шиткекчи эш Баранов болгаш өскелер-даа бот кичээлди эки кылып турганнар.

Оон-биле кадкы партия чырыдышкының системазында улуг четпестер бар болганын демдегээр чугула. Ворошилов аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Дамдын-оол), районун «Кызыл туку» солунун редакциясында бөлүм (пропагандиз эш Чанчип) өөредилге программаны дооспаан болгаш түнел үндүрбей турганнар.

Партия өөредилгезинин түнел

Телгер-оол, Дандар-оол болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскенер. Ол ышкак Мичурин аттыг колхозта политшкола (пропагандиз эш Баазан) 1 чылдын программаның чедиг

Чербиде уруглар бажыны

Бистин аас-кежиктиг чаш болгаш анык салгакчыларыныстың кадык-шылдыг амьдыралы, бүгү талагы шын кижизидилгези дээш доктаамал сагыш салышыкын бистин социалистик күрүөнүн амыдыралчы нийти эрге-ажыктарынын хоора көрдүмөс кезинин бирээни болуп турар. Ол дугайын уругларнын улуг башкысы Иосиф Виссарионович Сталинның «Бисте, Совет Эвилелинде ышкаш, бичини уругларнын дугайында, оларнын кижизидилгезинин болгаш өзүлдесинин дугайында сагыш салышыкындан артык сагыш салышыкын кайда-даа чок деп болаар мен»—деп чугаалаан сөстөрү бадыткап турар.

Ол дугайын амыдырал кырынга бадыткап көргүзүп турар чижекти Кызыл районун Чербиде уруглар бажынында база-ла көрүп болур.

Черби магалыг-ла чараш чер! Уруглар бажыны тайгадан агып баткан Тапсы болгаш Кара-Суг дээр ийи сугларнын арасында турар. Ында кандыг ыштар, үнүштер, каттар болгаш чечектер чок дээр! Дыт, терек, хадыч, шиви, хаак, тал, чодураа, долагана, шенне... А каттар! Инеккараа, кызылкат, кызыраккат, честеккат, каракат; чер ишинде ай, пест дээр чүү чок дээр. Янзы-бүрү чечектери кичи сананда чедер аргажок. Ол черин хоочун чурттакчызы, 61 харлык колхозчу Хүрөң-оол ашактын чугаазы-биле алырга, Тыва областын кайы-даа черлеринде үнүп турар чечектер мында шупту бар. Уруглар бажынынын бүгү-девискээрин ногаан ойт-сиген бүргей алган. Бажынарнын арасында бичини-бичини кара суглар агып чыдар. Бүрт дээр довурак-даа чок. Бичини уругларнын өзүлүг-ла чурттаар ораны ол. Бичини уруглар хамаанчок, хоорай чурттакчызы улуг кичи безин каап чоруксаар хөөн чок апаар—ындыг магалыг оран...

Ол уруглар бажыны 1950 чылда организастан тургускан. Ам ында элээн хөй чагыс-ай хевирлиг, дыттан кылган эки шынарлыг бажынар бар апарган. Ол уруглар бажынында Тыва болгаш өске-даа областарнын янзы-бүрү черлеринде келген 100 ажыг бичини уруглар бар. Оларнын эи-не бичелери 3 харлык болгаш эң улуглары 14 харлык. Оларнын чурттап турар өрээлдери чырык чагай, арыг силг болгаш илчирбелг бир-ай чараш демир орунарлыг. Ол орунарнын кырында салган куластар, сырткылар, чоорганнар, ак-пөстөр шупту-ла чаа болгаш чагыс-ай хевирлиг. Өрээлдери санында хеп азар өзүлүг галдер-робтар бар. Уруглар күрүненин бүрүн халас хандырылганында.

Чаржып турар ийи районнарга бот-боттарынын хыналдазы чүнү көргүскенил?

Бистин областың көдээ ажыл-агыйнын ажил-ишчилери социалистик чарышка киржип, партия болгаш чазактын колхозтарнын, МТС-терин мурнунга салган сорулгаларын бот-тандырап дээр улуг күш-ажылчы көрдүрүшкүн-биле демисежип турарлар.

Бистин Каа-Хем район биле Танды районун колхозчу тараачынары боттарынын мурнунга салгандарын сорулгаларын чедишикнин күсседир дээр чыл-бүрү чаржып турарлар. Эш Сталинга чоруткан чагаанда алган социалистик хүлээлгелерин күсседезинин дугайында чоокта чаа бо ийи районнарнын бот-боттарынын арасында хыналда чорутууган.

Социалистик керээнин хыналдазынын талазы-биле хову ажылынын мурнакчылары, механизаторлар, көдээ ажыл-агыйнын специалистери составтыг район комиссиялары болза, бо районнарнын колхозтары алган хүлээлгелерин канчаар күсседир турарын хынаан. Колхозчулар, МТС-терин ажилдакчылары, көдээ ажыл-агыйнын специалистери алган социалистик хүлээлгелерин күсседир дээр демисеппишпаан, бедик дүжүт алыр дээр демиселдин бир дугаар чадазы—часкы тарылганы эрттиреринге багай эвес түнелдерин чедип алганы хыналда көргүскен. Танды-даа районун, Каа-Хем-даа районун колхозтарынын хөй кезин тараа культураларынын тарылганын 8—9 ажыл хүнеринде бедик агротехниктиг деннелге дооскан, а артык колхозтар 13—14 ажыл хүнеринде дооскан. Ол ийи район тараа культураларынын тарылганын май 20-де доозуп, эрткен чылга бодаарга, тарылга шөлүн дыка калбаткан.

Часкы тарылганы Танды районун «Революциянын чалбыжы», «Сталинчы орук» колхозтары, Каа-Хем районун Ворошилов аттыг болгаш «Тинделге» колхозтары онза эки эрттирген.

Каа-Хем районун комиссиясы Бай-Хаак МТС-ке, Балгазында ма-

Ол уруглар бажынынын директорунда дуржулгалыг башкы Семён Иванович Яковлев ажылдап турар. Ында чеди кижизидилгичи башкылар болгаш пионер вожатыйы база инструкторлар ажылдап турар. Олар боттарынын бүгү күштерин, билнин болгаш аргаларын өскүс уругларны культурулуг өзү-чурумга, эртем-билге өөредир дээр дыка чүткүлдүг ажылдап турарлар. Ол уруглар бажынында турар уруглар кышкы үеде ында суурунун нийти эге школазынын тус-тус класстарында өөренип турар. Кышкы өөредилге сезону доозулган. Олар ам боттарынын тускай доктаатынган иштиги чуруму өзүгаар чайгы үенин узун хуусаалыг дыштанылганын кирген.

Уруглар бажынында хүн чурумун көскү черлерде аскалп каан. Ында уругларнын каян турар, чөмөнчү, удуур, шугум чыскаалынга, кичээлге баар, ойнаар, агаарлаар шактары шуптузун айтып каан. Уруглар бажынынын чанында эки дерип кылган, бүрүн херекселдерлиг спорт шөлү бар. Күш-культура болгаш спорт кижизидилгезин эки организастан тургускан. Ону кижизидилгичи Э. Д. И. Көмөнчин удурутуп турар. Уруглар бажынында пашино, ийи эдер-хааржактар болгаш хылды хөгжүмүнү өске-даа янзы-бүрү херекселдери бар. Уруглар ол бүгү херекселдерин эки ойнап билерлер. Ында хөгжүмүнү болгаш ырыкын бот-тынынгыр бөлгүмү ажылдап турар. Ол бөлгүмүнү ажылын кижизидилгичи Э. Д. М. Горбунова удурутуп турар. Уругларнын ойнап хөгдээринге, культурулуг дыштанылганынга, оларнын өөредилгезинге чүлө херектиг болду, олар шупту ында бар. Төрээн чурт оларга бүгү-ле чүүлдери хандырып берген.

Уруглар бажыны бызаңнаарынын болгаш дааранылганын четчир санын болгаш эки шынарлыг чепсек-херекселдери, машиналары-биле бүрүн хандырылган, уругларнын күш-ажыл кижизидилгезинин ийи цент-лиг мастерская база бар. Оон ажылын күш-ажыл талазы-биле инструктор башкы эш П. М. Лашков удурутуп турар. Бызаңнаар цехте оолдар күш-ажыл кичээлинин шактарында кушкаштар хонар хааржакчыгаштардан эгелээш, уруглар бажынынын херекселдинге ажылганын болуп сандай, табуретка, чөмөдөн чижектиг чүүлдери боттары холу-биле бүүдүрүп кылып турар. А кыс уруглар дээрге, даараныр машиналарда олурупкан өзүлүг-ла улуг кижилер ышкаш эитин кончуг даараныр олуругулаар, оон чаптанчымы чүү дээр! Олар бичини думчук аржыылдарында эгелээш, база-ла оолдарны болгаш уругларнын боттарына хереклеп булур ажыктыг чүүлдери—чайгы чик ак бөрт-

терни, оолдар кедер хөйлеп, чүвүр-лери болгаш уруглар кедер плателери даарап кылып турар. Оолдар-даа, уруглар-даа ол кылган чүүлдери башкызынга дужаап берип турар үеде башкы тургаш: «эки-дир, эр-хей!»—дээрге, оларнын ындазында өөрүп, чоргаарланып турарын кандыг дээр боор!

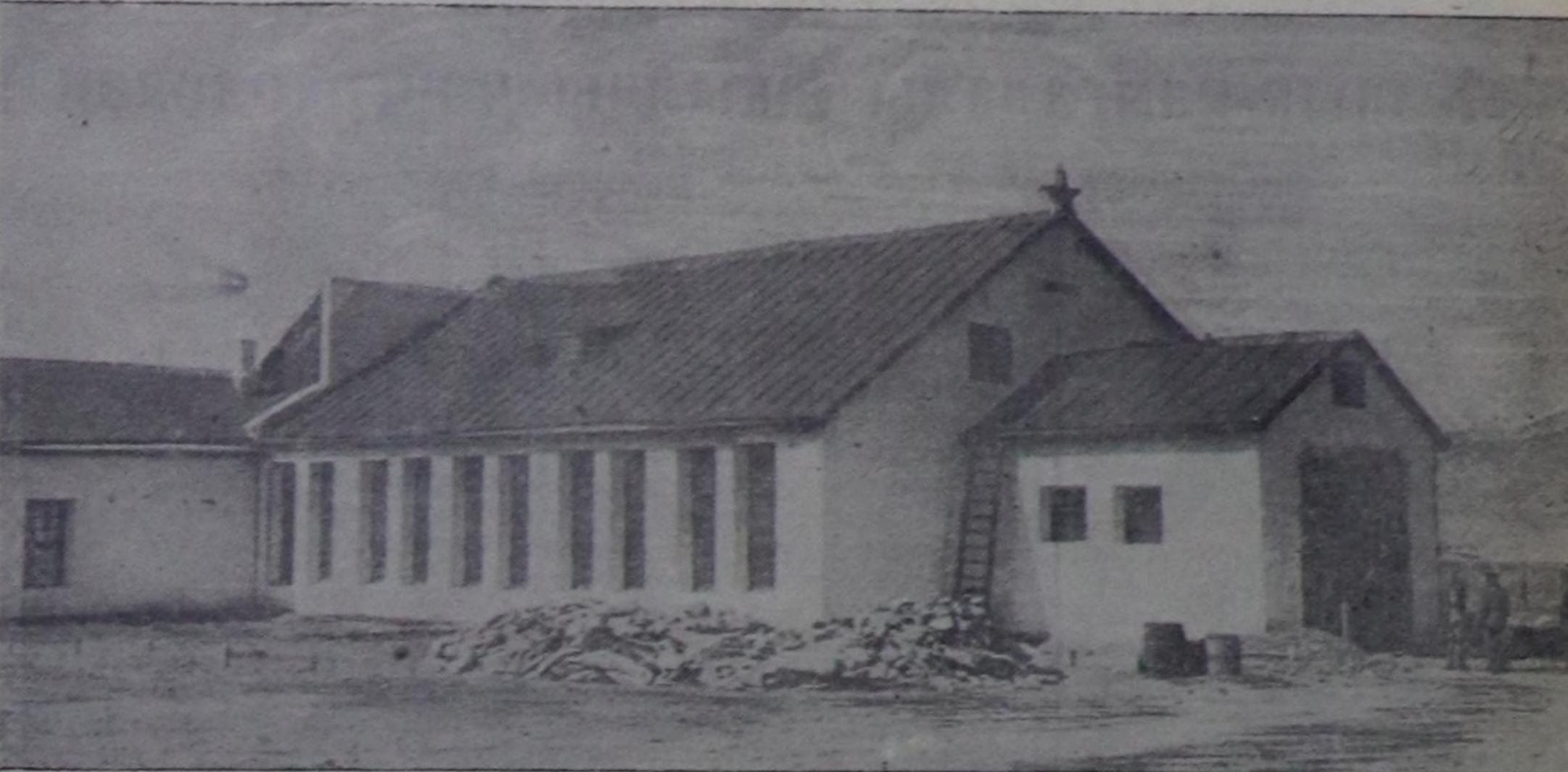
Уруглар бажынынын чанында болууну дузалаар ажыл-агыйы база бар. Олар ында боттарынын чөмөнчө херекселээр үш гектар хире черде картофель болгаш өске-даа янзы-бүрү ногаа чүүлдери олуртуп алган. Оон ангыда уруглар бажыны болуунга херекселээр-биле болгаш чанында колхозка дуржулга кылдыр көргүзери-биле ховар болгаш бедик хоолдуг мал чеми болур пьрей деп сизини үш гектарны тарып алган. Олар ам зеленканы тарыг турар. Уруглар бажынында 5 баш чылгы, 6 баш инек малдар болгаш 3 хаваан оолдары база бар. Боттарынын ол малдарын уруглар барып азырап, оларын суйбап, часылып турда көөрге, дыка-ла чараш болгаш чаптанчыг!

Уруглар бажынында комсомол болгаш пионер организациялары база бар. Ында 6 комсомолчулар болгаш 53 пионерлер бар. Олар өөредилгеге болгаш сагылга-чурумга мурнакчы үлегерин көргүзүп турарлар. Бо чылын ол уруглар бажынында Бүгү-эвилелдин Кара Далай кыдында «Артек» деп пионер лагеринде үш кичи баар. Ынаар өөредилгени болгаш сагылга-чурумуну база хөй-ниити ажылынын талазы-биле шылгарангай болганнар—Надя Кыргыз, Володя Петеримов, Чуваров Тулуш олар чоруур. Ийи айнын төнчүзүнде уруглар бажыны болууну пионер лагерин ажыдар. Өске уруглар шуптузу анаа чайлаар.

Июнь 12. Хүндүскүнү 2 шакта оолдарнын сугга эштип ойнап турган черинге кылаштап чедердим. Ында үкен ажыг элээн улуг-улуг оолдар чыгып алган эштип туралар. Эрик кырында хөдөгө олур мен. Элээн болганда мээр чанымга ийи бичини оолдар эдиртип алган бир ашак чедип келгеш, база-ла мээр чанымда олуруп алды. Таалкылыгы. Демги ашак улуг эштип ойнап турган оолдарга элээн үр ынг чок көрүп олуруп-олуруп: «Бо-даа магалыг-ла төлдер, боларны кандыг өскүстөр дээр боор, кижинин төрөөн ала-нези-даа болза кайнын шак мынчаар ажаар боор»—деп чугаалады.

Оон оозу шын. Бисте хайгааралдан дашкаар өскүстөр чок.

С. ОЧУР.

Областың бүгү-ле МТС-теринде мастерская, гараж болгаш чуртталга бажынарнын тууглары калбарып турар. Эш Гордей директорлаан Шагаан-Арыг МТС-те машина-трактор мастерскаянын шагда-ла турган.

Чурукта: Шагаан-Арыг МТС-тиң машина-трактор мастерскаянын бажыны. Чуруу А. Ермолаевтин.

Малдын чаш төлүн бүрүн албайн турар

Малдын өзүп немежири карачангыс оон чаш төлүн чидирг чокка менди өстүрүп алырындан болур. Моон учурунда колхоз бүрүзү бо чылын нийтинин малын өстүрүп дугайында күрүнө планын болгаш бодунуң алган социалистик хүлээлгезин күсседир дээр малдын чаш төлүн чагыс-даа башты хорамча чокка камгалап, доруктуруп алыр сорулгалыг.

Ындыг турбуже, Каа-Хем районун «Тинделге» колхозунун баштаар чери, оон даргазы эл Болдырев мал ажылыны сагыш салбай турарындан малдын бо чылыг чаш төлүн четче камгалап албайн, улуг когараларлыг болдуруп турар. Бо чылын төртүтүнгөн 15 кулуң, 7 бызаа, 53 баш хаваан оолдары янзы-бүрү азыралдан болгаш ажаалга чөмөрлөгезин багайындан когаралга таварышкан.

Бо хире хөй чаш мал хорап турунда колхоз даргазы эш Болдырев, фермалар эргелекчилери эштер Н. Чимбин, Х. Молодых, Кузнецова болгаш зоотехник эш И. Носов, мал эмчи эш М. Монон олар кандыг-даа хемчег албайн, анаа көрүп олурары окта болбас. Районун көдээ ажыл-агый килдинин талазында да амга чедир дүвүрээзин үндүрбей турар, черде кайгамчык чүвө. Районун чогуур организацияларынын талазында дарый хыналдазын чорудуп, буруулуг кижилерин харысалаага киреринге чедир шыгыгы хемчегни алыры негетини турар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Каян чагайжытынып ногаанчырыл?

Бистин чуртта хоорайлар болгаш суурлар чагайжыдылганы, оларнын ногаанчыдылганы чуртада айтырылганын бирээни болуп келген болгаш болуп-даа турар. Большевик партия, Совет чазак ычангаш ол айтырыгже кичээлгейни улгаттырып, оон чарыгдалдарына чыл бүрүде хөй түнүг акша-хөреңгини берип турар.

Ук айтырыг бистин областа сөөлү чылдарда база чугула ужуру-дузаны чедип ап, анык колхозчу суурлар шакпыны-биле өзүп, чагайжып турар апарган. Улуг-Хем районун девискээринге 3—4 чыл бурунгаар чурттакчылыг суурлар кончуг эвээш турган. Чоокта чаа-ла өй-өйде кидис өглер көзүлгүлээр, барык куруч чыгыш тургулаан черлерде ам чагайжыды туттунулаан колхозчу суурлар чечектелдир өзүп турар.

Оларнын туугуларынын нийти шынарын, өзүлдесинин темпизин алыр болза, район төвү—Шагаан-Арыгнын-биле демейлээр ужур чок. Шагаан-Арыг дээрге, тургустунуп келген үезин барымдалаар болза, улуг эвес болаажок область ишинде эрги хоорайларнын бирээни. Ынчаарга оон өзүлдесин Чадаана дээр ышкаш анык хоорайларына болаарга, кончуг оожум болуп келген. Чылаагааны билдингир, район организацияларынын, ылангыя Шагаан-Арыг хоорай Советинин талазындан ук хоорайнын чагайжыдылганын чөгуур кичээлгей салбайн келгенде.

Хоорайнын эрикче талакы кезинде бажынарнын хөй нургулуу кырыш чок, ирик теректерден бүткен, чавыт бажынар болуп турар. Оларнын херимнери шупту-ла чыраа.

Хоорайнын чурум-чыскаалын эде таарыштыраар, бажын бүрүзү ырышалаар, ногаанчыдылганы чорудар дугайын хөй удаа чугаалажып, эвээш эвес доктаал шийтирлер хүлээп алдынып келген. Ынчалза-даа, оларнын боттуг күсселдесин мынчага чедир алдынмай турар.

Хоорайнын ногаанчыдылганын ап көрээли. Оон төөгүзү мынчаай чиктиг. Час келир-ле ыяш тарылганы дээр элээн шимченишкенин ажыл эгелээр: хуу чурттакчылар албан организациялар кудумчуларга онгарларны каскылааш, оларга четчир санын, анык ыштарын алур-кулап каар. Баштайгы дээринде оларнын ажаалгазы чүгээр чоруп, ыштар ногаара берилген турар. Бир, ийи ай эрттер, демги ыштарын ажаалгазы шугу-ла утундуруп, ала-чаяаар кадып кургааш, күзүн чүтле онгарлары арттып каар. Ол төөгү каш чылда улаштыр шак ышчаар үргүлчүлөп келген, а хоорай биези-ле хевинде турбушаан.

Ажылды эгелээш, алызынга чедир шылдыг эвээш чүвө болза, чыл бүрүде ыча эмгекжок ыяшты анаа-ла халаска өлүрүп турганын ужуру-чү? Шагаан-Арыгнын турар чери довурак-доозунуң, кургаг эрик дээрзи биске билдингир, а мында чурттакчылар хөй болгаш ногаанчыдылга ычангаш эргежок чугула.

Мынчангаш районун албан организациялары Шагаан-Арыг хоорайны чагайжыдылганын чөгуур кичээлгей, оон ногаанчыдылганын кичээлгейни улгаттырып, таарыштыр чагайжытынган чараш ногаан хоорай болган турарын хандыраа чогуур.

В. САНЧАЙ-ООЛ.

Чаржып турар ийи районнар бир эвес бүрүн хемчээли-биле ажылдаан болза, часкы тарылганы оон-даа кыска хуусаада артык организастангы эрттирп болурунүг бүгү аргалары бар дээрин хыналда көргүскен.

Тарылганы чорудуп турганынын үезинде ажылды узамдыктарынын чылдагааны болган шыгыгы четпестер болгаш чазыглар бар болган. Сарыг-Сеп МТС май 20-де байдал-биле алырга тарылга планын 121 хуу күссеткен, 15 айт күштүг бир тракторга 84 ганы ажылдап кылган, Бай-Хаак МТС тарылга планын 122 хуу күсседир, бир тракторга 88 ганы ажылдап кылган. Балгазында ММС бир тракторга 122 ганы ажылдап кылган. Болар часкы хову ажылдарынын планын нийтин-биле бир демей күссеткен болза-даа, чамдык колхозтар-биле керээлгил хүлээлгелерин ажылдарын тус-тус хевирлерин болгаш хуусааларын өзүгаар күссептээнер. МТС-тер болгаш ММС бар техниканын шуптузун бир десин бедик бүүдүрүчүлүг ажылдаваан. Тракторларнын уредир, ажилдаваастай бээр чоруктары болдуруп турган. Тарылга үезинин дургузунда Бай-Хаак МТС-тин тракторлары 3458 шактары, хөй эвес тракторлуг Балгазында МТС 2350 шактары анаа эрттирген. Техника талазы-биле эки септетимезининде бригадир эш Рыженковтун бригаданын бир трактору «Кызыл партизан» колхозтун кажазынын ишинге ажыл чок тура чазаан. Балгазында ММС-тин № 34 трактору бүгү тарылга үезинде чүгө 4 ганы чашкан. Сарыг-Сеп МТС-тин «АТЗ-НАТИ» деп ийи трактору уредгеш тарылганын бүгү үезинде ажылдаваан.

Танды районун колхозтарына трактор бригадаларынын ажылына ажылгаанындан ангыда, хову ажылдарына аттарын барык ажылдаваан. Каа-Хем районун колхозтарында бо талазы-биле ажыл элээн эки. Танды районун нийти колхозтарына айт-биле чаштырган чер чүгө 159 га болза, Каа-Хем районога 1606 га болган. Танды районун колхозтарына айт-биле андарган чер 10 га, илдингир чер 148 га болза, Каа-

Хемнин колхозтарына айт-биле андарган чер 320 га, илдингир чер 400 га болган. Танды районун «Кызыл партизан», «Сталинчы орук», Ленин аттыг колхозтары айттын чаштырар машиналарын шуут ажылдаваан турда, Каа-Хем районун «Тинделге» болгаш Ворошилов аттыг колхозтары 232—433 га черлерин айттын чаштырар машиналары-биле чаштырган.

Часкы тарылганын үезинде көрүнүп эки сайзыратпас, үезинини тарамык кылдыр чажар, а чамдык колхозтарга чажар шынарына четпез болгаш хораннаваан үезининин чажар дээр орадажышкынар тургулаан. Оон түнелдинде чамдык черлерде тарааның үнүжү дески эвес, тарамык болгаш эки шынарлыг болбайн турар. Ылангыя Тандынын «Кызыл партизан» колхозу Хадын оруунун чанында 50 га, хову турлаанын чанында 105 га черин хөрүзүн багай сайзыраткан, чашкан үезининин чамдызы довурак кырында көстүп чыдар, ам тарааның үнүжү тарамык, савы чинге болуп турар. Бо колхоз болза, үезин ажылдыг болгаш 2500 ажаа га тараалыг эң улуг колхоз болуп турар, колхоз даргазы эш Карасёв боду агроном, оон ынай көдээ ажыл-агый килдинин болгаш МТС-тин агрономнары үргүлчү кээп турар хирезинде-ле агротехниканы сагыр дээр өзүлүг демисел чорутпааны көстүп турар. Ленин аттыг колхозтун 100 га чери шуут холутунган чүүл бар.

Мурнакчы агробиология эртемни ажылгаар болгаш бүүдүрүлгенин чаарткычыларынын дуржулганын непередир дээр ажылды ыракта четпес чорудуп турар. МТС 1000 га черни хана карактай чажар ужурулуг тургаш, 600 ганы ыччаар чашкан. Ленин аттыг колхозка МТС 50 га черни хана карактай чажар тургаш, чагыс-даа ганы чашпаан. Сталин аттыг колхозка 400 ганын орунга чүгө 32 ганы ыччаар чашкан.

Каа-Хем районун «Октябрь 30 чыл ою», «Кызыл тулк» колхозтары-

да агротехниканы ол ышкаш үрээр чоруктар база тургулаан.

Бо ийи районнарда сизен аралаштырар тарылга элчештирилгезин ыракта четпес ажылдап турар болгаш сугтарылганын чаа системезинде шилчирп ажылды багай чорудуп турар. Танды районун «Сталинчы орук», «Кызыл партизан» колхозтарынын, Каа-Хем районун «Большевик», «Кызыл тулк» колхозтарынын удуруткучулары мал чемиери сизенерин болгаш техниктиг культуруларнын тарылганын чедир үнелер көрбөй турарындан ол культуруларнын тарылганын планы күссетин мээр.

Тудуг ажылынын талазы-биле комиссия нийти түнелди үндүрбөзү болза-даа, чамдык колхозтарда байдалды сонуургап көргөн. Тандыда Ленин аттыг, Каа-Хемде «Кызыл тулк» колхозтардан өске колхозтарда тудуг ажылы дыка багай чоруп турар. Ыяш белеткелинин болгаш сөөртүлгезинин планы күссетин мээр, тудуг бригадаларын четпел тургуспаан болгаш харыч часкы хову ажылдарынын үезинде чамдык колхозтарда тудуг бригадаларын дүжүргөн туруп турар.

Ийи районнарнын кайызында-даа улуг четпес чүүл болза, партия эге организацияларынын массалыг ажылы тарылга сөөлүнде чорувайн турары болур. Колхозтарнын ишинде болгаш колхозтар арасында социалистик хүлээлгелерин хыналдазын чорутпайн турарындан чамдык колхозтарда чарыш боттуг түнелдик болбайн турар.

Социалистик хүлээлгелерин күсседип турарынын хыналдазынын түнелдерин ийи районнарга актив хурадалдарына чугаалашкан. Хыналда үезинде илерээн четпестерин узуткаар талазы-биле хемчеглерин алган.

Н. ЛОБАНОВ, ВКП(б) Каа-Хем райкомунун секретари, комиссиянын даргазы.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Кадык-камгалалы ажилчы чонга бараан болушкунда

Улуг совет улус-биле найралга болгаш акы-дунмалышкы деткимчеге, ССРЭ-нин хүн-бүрүдөи изиг дузаламчызын даямышаан, Венгриянын, Румыниянын, Болгариянын болгаш Албаниянын ажилчы чоннары боттарынын экономиказын чедишкенин-биле хөгжүдүп, социализмни тургузарынын оруу-биле бүзүрелдиг чоруп олурарлар.

Улус демократтыг өзү тургузуг ажилчы чоннарга чүгө хосталганы эвес, харын материалдыг чагай амьдыралды база хандырып, бай-шыдалгы болгаш культурулг амьдыралче калбак орукту оларга аякты берген. Бүдүрүкчү күштерин хөгжүлдөи ажилчыларнын, тараачыларнын, интеллигенциянын амьдыралчы денеленин соксаал чок өзүшкүнү-биле болгаш культураны күчүлүг көдүрүшкүнү-биле үдетинип турар. Ажилчы массанын материалдыг чагай амьдыралынын болгаш культурулг денеленин чайгылыш чок өзүшкүнү улус демократия чурттарынын хөгжүлденин хойбулузу апарган. Коммунисттик болгаш ажилчы партиялар, улустун эрге-чагыргазы болза, ажилчы, тараачыларнын культуру-техниктик денелени бедир дугайында, улустун чогаалдык күштеринин чекетелишкенин, күш-ажылдык байдалдарын экижидерини, чурттагы чонун дыштанылазынын болгаш кадыкшылыгынын дугайында канчаар-даа аажок улуу-биле сагыш салып турар.

Улус демократия чурттарында кадык камгалалы ажилчы чонга бараан болурунче угландыр тургустунган. Дайын сөөлүндеги үеде Польшада, Чехословакияда болгаш өске-даа улус-демократтыг республикаларда бүгү эмнелге албан черлерин национализиастаар дугайында хойбулар хүлээп алдынган болгаш улустун кадык камгалалынын күрүнө органын тургустунган.

Чехословакиянын күрүнө бюджетинин дөрттүн бир кезин кирези кадык камгалалынын болгаш социал страхованинче херелелдиге чарыгдалтып турар. Бүгү ажилчы чоннарга болгаш оларнын өг-бүлө кижигүнеринге медицинанын халас дузаламчызы тывыстынган. Чыл бүрүде ажил төлөврлнн шөлээни назылап кыраанынын, инвалид болгашынын, хөй уругларлыг болгаш өскүс чоруктун талазы-биле пенсияларын тышсырын, база ол ыгкыш күрүненин талазындан тыпсыр өске-даа хөй хевирлиг дузаламчыларны оларга бээрин хандырган. Чехословакияда социал страхованин ажилчы чонун ажил төлөвринин чүс крон акша бүрүзүнге ортумаа-биле күрүненин күселенден 33 кронну база немер турар.

Чехословакиянын заводтарында болгаш көдээ черлеринде дыка хөй чаа эмнелгелер, поликлиникалар, амбулаториялар ажытынгылаан.

Польшада ажилчы чонун медицина хандырылганы хемчөөл чокка экижээ. 1938 чылда буржуазтыг Польшага эмнелгелер аарыг улус чыдар чүгө 69 муң орунарлыг турган. Улустун эрге-чагыргазы фашисттик эжелекчилерин үрөдиг, өртөткени эмнелгелерин катап тургускан болгаш амгы үениң дерилгелери-биле чепселетинген дыка хөй чаа эмнелге черлерин түдүп тургускан. Эмнелгелерде аарыг улус чыдар орунарлыг саны эрткен чылын 103 муңга чедир өскөн. Улус ажил-агыйын хөгжүдеринин алды чыл планынын төнчүзүнге чедир 66 чаа эмнелге бажычыларынын түдүп кылыры болгаш ам бар турар бир

чүс эмнелге черлеринге чаа салбырларын аждары шийтпирлетинген. Амбулаторияларнын четкизи дүрген калбарып турар. 1937 чылда бир амбулаторияга 71 муң чурттакчылар онаажып турган болза, 1950 чылда 18 муң чурттакчылар онаажыр апарган. Чоокку үеде хоорайларга, ажилчы болгаш көдээ суурларга медицинанын чаа аппаратуразы-биле чепселетинген чүс-чүс амбулаториялар туттунган турар. Алды чыл планынын төнчүзүнде оларнын саны 160 хуу өзер.

Венгрияда бүгү ажилчы чоннар медицинанын халас дузаламчызы-биле хандырынган. Чоокта чаа ведомстволарнын болгаш районнарнын эмнелге албан черлерин катыштырып чорудуп, эмнелге-хандырылганын райончуткан чангысаай четкизи организиастаан. Чүстен аажы ажилчыларныг бүдүрүлгелерде медицина пункттары тургустунган. Мишкольце, Солнакта, Айтка, Барпалотта, Сталинварошта болгаш өске-даа хөй-хөй хоорайларда, база ажилчы суурларда улуг-улуг поликлиникаларын түдүп, чаа-чаа диспансерлерин, дич эмнээр черлерин аяктып турар. Көдээ чонга көргүзөр эмнелге дузаламчызы дыка экижээ. Машина-трактор станцияларынын чанында, көдээ черлерде, күрүненин көдээ ажил-агыйларында чүс-чүс медпунктулар тургустунган. Боршод комитетинин бүдүрүлгө кооперативтеринин кижигүнери хөй-нитинин күжү-биле көдээ амбулаторияларнын түдүп эгелээ. Боршодчуларнын эгелекчи чоруу чурттуң бүгү комитеттеринин тараачыларында калбарып неперээ. 1952 чылдын болжолу-биле эмнелге албан черлеринин херелелдеринге, эмнелгелерин болгаш поликлиникаларнын түдүп эгелээ эрткен чылдагызынга бо-дараа, 44 аажы хуу дөзөвилелди киирген.

Улус-демократтыг өзү тургузугун чылдарында Румынияга муң-муң чаа эмнелге-профилактиктик албан черлерин тургустунгулаан. Чижээлээрге, чүгө 1951 чылда безин чуртта 510 чаа амбулаториялар, 97 санитар-эпидемиялыг станциялар, бүдүрүлгелерде баштайгы дузаламчынын 2.685 медпунктулары болгаш көдээ черлерде 320 медпунктулар ажылдап эгелээ. Буржуаз-помещиктик өзү-чүрүмүн үезинде румын тараачыларнын хөй нуруузу эмнелге дузаламчызындан казытырган турган. Ам румын көдээ суурларда эмнелге-профилактиктик албан черлеринин канчаар-даа аажок калбак четкизи: эмнелгелер, поликлиникалар, медицина пункттары, санитар культураның бажычылары болгаш өскелер-даа тургустунгулаан. 1952 чылда чуртка медицина албан черлеринин саны дыка өзер. Чижээлээрге, клиникаларда болгаш эмнелгелерде орунарлыг саны 18 муңга өзер, 500 поликлиникалар болгаш амбулаториялар, 750 кадыкшылга пункттары ажыттынар.

Совет кадык камгалалынын дуржулгазын калбаа-биле ажылаанынын түнеленде, медицина ажил-агыйлары чурттагы чонун аарыг чоруунуң хамыктажок эвээжээшкенин чедип ап шыдааннар. Эрги Румынияга чыл бүрүде чүс-чүс муң кижилер маляриядан аарып турган. Ынчаарда оок-биле демисел барык чорутумайн турган. Дайынын бичи-ле мурнуңа чуртка малярия аарыгга удур демисел чорударынын үш-ле станциязы турган. А эрткен чылдын төнчүзүнде республикага 26 станциялар болгаш малярияга удур 40 пункттар санатынып турган. Тулааланган черлерин кургаткан болгаш хөй-хөй хөөлбектерин аштап арыггаан.

Болгарияда улустун эрге-чагыргазы бүгү ажилчы чоннарга халас

болгаш мергежилдик медицина дузаламчызын көргүзеринин быжыг суурун тургускан.

Чижээлээрге, 1951 чылдын төнчүзүнде эмнелгелерде аарыг улус чыдар орунарлыг саны 1948 чыл-биле дөмөйлээрге 40 хуу көвүдээ. Күрүненин дыка хөй эмнелгелери, поликлиникалары, диспансерлери, санаторийлери, көдээ медицина пункттары болгаш өскелер-даа ажытынгылаан.

Албаниянын чурттагы чону улустун эрге-чагыргазынын үезинде медицина дузаламчызын бир-ле дугаарын алган. Кадык камгалалынын органын Зогунуң болгаш интервенттеринин феодал-фашисттик өзү-чүрүмүнүн үезинде улуска качыгдал таварыштырып турган туберкулез, малярия болгаш өске-даа аарыглар-биле чаныш чок демиселди чорудуп турар. Ам безин маляриядан аарыг чорук ийи аажы катап эвээжээ. 1938 чылдын кадык камгалалынын херелелдиге күрүнө бюджет-биле чүгө 1.143 муң лекти чарыгдары көрдүнгөн турган болза, эрткен чылын 402 миллион лекти үндүрүп чарыгдан. Эмнелге албан черлеринин аарыг улустун хүлээп ап, шийчип көөр аргазы дайын мурнундагы үе-биле дөмөйлээрге 63 катап өскөн. Дайын мурнундагы үеде көдээ суурларга чангыс-даа эмнелге чери чок турган. Ам дуржулгелер эччилер-биле хандырылган он-он көдээ эмнелгелер ажылдап турар, көдээ черлерин хөй нуруузу амбулатория пункттарылар.

Улустун эрге-чагыргазы не-чашты улуг сагыш салышкын-биле бүргээ. Тускай медицина албан черлеринин, уруглар садтарынын, ажилчилик, пионер лагерлеринин болгаш кадыкшылга черлеринин калбак болгаш эки организиастаан четкизи, күш-культура, спорттук калбак хөгжүлдөи социализм тургузукчуларынын кадык быжыг, омак-сергек, амьдыралы өөрүшкүлүг салгакчыларын өстүрүп доруктуарына дузалап турар.

Польшаның хоорайларында болгаш көдээ суурларында медицинанын хөй санын консултацияларын ажиткан болгаш олар чүс-чүс муң иелерге болгаш уругларга дузаламчыларын көргүзүп турар. Чурттуң бүгү үези хоорайларына уруглар консултацияларын аждарын алды чылдык планы баш бурунгаар көрүп турар. Яслилерге уругларнын сынып киреринин саны 1955 чылда 44 муңга четкен турар.

Буржуаз-помещиктик өзү-чүрүмүнүн үезинде Румыния уругларнын өлүр чоруунуң талазы-биле Европага бир дугаар чери эжелеп турган. Чыл бүрүде 8 муң херээженер божааш өлүп турган, чуртка божуур бажычнар барык чок турган. Эмнелге дузаламчызы көргүстүнгөн турганындан чыл бүрүде чүс муң уруглар өлүп турган. Ам республикада муң чыгыс божуур бажычнар санатынып турар, болгаш элээн каш херээженер, уруглар консултациялары ажытынган. 2369 диэттик кухиялар (аарыг улуска тускай чөм бөлөткээр черлер), 3800 чыгыс уруглар яслилери болгаш садтары, дыка хөй уруглар диспансерлери, эмнелгелери, школаларнын амбулаториялары, школаларда медицина кабинеттери болгаш санитар будуннары бар. Эрткен чылдын чайынында 100 пионер болгаш школа лагерлерин ажылдап турган болгаш анаа 100 муң уруглар дыштанган. 1951 чылда хөй уругларлыг 614 муң иелер күрүнөдөн дузаламчы алган. Күрүненин ап чоруткулаан хемчелеринин түнеленде уругларнын аарыг болгаш өлүр чоруу дыка эвээжээ, төрттүнөр чорук көвүдээ.

Улус демократиязынын өске-даа

чурттарында иелер болгаш уруглар шак ындыг бүгү улустун улуг сагыш салышкыннары-биле база бүргетинген. Чехословакияга 1939 чылдын мурнунда сааттыг херээженерге дуза чедиреринин чүгө беш консултациялары турган болза, ам оларнын саны үш чүс аажып турар. Яслилерде орунарлыг саны 1949 чыл-биле дөмөйлээрге элээн каш катап өскөн. Беш чылдын төнчүзүнге чедир 294 муң орунуг уругларнын чаа-чаа албан черлери тургустунар. Бүгү улуг-улуг эмнелге черлеринин барык шуптузунда амтеринин чергенин дерилгелиг уруглар салбырлары бар. Уругларнын тускай клиникалары, чаштар камгалалынын институттары, школачыларнын күрүнө санаторийлери, туберкулез санаторийлери болгаш диспансерлери, даг эмнелгелери, кадык кошкак уруглар өренир школалар болгаш уругларнын өске-даа албан черлерин база ажыткан.

Дайын мурнундагы үеде турганын бодаарга, Болгариянын көдээ черлеринде ам чүс катап хөй божуур бажычнар бар апарган.

Улус демократиязынын чурттарында медицинанын бедик мергежилдик кадрларынын белеткели калбаа-биле тургустунган. Польшада 10 медицина академиязы ажытынган. 1951 чылда Венгриянын дээди өөредилге черлери 930 эмчилер өөредип үндүргөн, ынчаарга яныз-бүрү школалар болгаш курстар ортумак эртемин 3500 медицина ажилдакчыларын белеткөөн. Болгарияда В. Червенков аттыг, И. Павлов аттыг медицина академиялары ажытынган. Дайын сөөлүндеги үеде республикада эмчилеринин саны ийи катап, а медицина студенттеринин саны дөрт катап өскөн.

Мурнакчы совет медицинанын үрө-түнелдиге чаяакчы саягдар-хавыазынын ачызында улус-демократтыг күрүнелерде медицина эртеми чедишкенин-биле хөгжүп турар. Румынияда, Венгрияда, Чехословакияда болгаш улус демократиязынын өске-даа чурттарында медицинаның мурнакчы ажилдакчылары сөөлүг үениң дургузунда чамдык үнелиг ажилдыкшыларын кылганнар.

Фармацевтика (эм кылгыларынын) үлетпүрү дүргени-биле өзүп турар. Чехословакияда, Румынияда, Венгрияда фармацевтиканың улуг-улуг заводдарын түдүп, эрги бүдүрүлгелерин чартып, эми бүдүрүп үндүрерин эмгелеп, чиг-эттин суурун калбартып, эмге хергелээп үнүштерин чыырын калбартып турар.

Чаа, социалисттик кадык камгалалын тургусушаан, улус демократиязынын чурттары совет кадык камгалалынын байлактыг дуржулгазын, мурнакчы совет медицинаның эртеминин чедишкенин даянып турар. Улус демократия чурттарынын кадык камгалалынын органына үнелеп четес дузаламчыны ол чурттарже командировкаладып чоруткан сурагыл совет специалистер көргүзүп турар. Улус демократия чурттарынын эмчилеринин болгаш эртеминдеринин дыка хөй санын төлээлери ССРЭ-ге чоруп, бистини чуртувуста кадык камгалалынын канчаар тургустунганын-биле, совет медицинаның чедишкенин-биле танышканнар.

Совет Эвилелинин хүн-бүрүдеги акы-дунмалышкы дузаламчызынын ачызы-биле улус демократиязынын чурттары улустун эрге-ажыктары-биле тудуш холбашкан, социализм тургузукчуларынын кадыкшылыгын камгалаарына бараан болган кадык камгалалынын мурнакчы системанын тургузуп турар.

А. ШТЫЛЬКО.

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустук армиязынын Кол командьыларынын дыңыды

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республиканын Улустук армиязынын Кол командьыларынын июнь 19-та медээлээни болза:

Июнь 18-те Кореянын Улустук армиязынын кезектери кыдат улустун эки-турачы кезектеринин сыры деткимче-биле америк-англи эжелекчилерин болгаш лисынманчы шериглерин атакаларын ойтур шаап, оларнын дигри күжүнге болгаш техниказын улуг чидиргелерин таварыштырып турар.

Барыын фронтга Синхевли районга элээн каш хүннерин дургузунда кадык-дошкун тулчушкуннар үргүчүлээ. Улустун шериглеринин артиллериязынын күчүлүг адышкыны дайызынын бүгү атакаларын ойтур шапкан болгаш чедишкенин удур согушкуннун түнеленде дайызынын бөлүтлээшкенин бүзүлээш долузу-биле чок кылып узуткаан. Ийи хүнүн дургузунда болган ол тулчушкуннар дайызынын муң аажы солдаттары болгаш офицерлери өлүрткен, балыгланган болгаш туттурган. Дайызынын 5 танкалары чок кылдынган болгаш үрөй аттырган.

Төп фронтунун Чхольоньнын соңгу талазында районга америк чеди-

ги дивизиянын батальону болгаш лисынманчы тоску армиянын ротазы элээн каш танкаларга деткиди алгаш улустун шериглеринин туруштарынче 6 катап калчаалыг атакаларын чоруткан. Ынчалза-даа, организиастыг удурланышкына олар ойтур шаптырган. Дайын тулчушкун шөлдеринге 120 аажы өлгөн сектерин, 12 хову бооларын, 15 винтовкаларын болгаш 1 огнемедун кагаш дескенер.

Гимсен районга дайын 2 рота хире күш-биле улустун шериглерин камгалап туружун атакалаан, ынчалза-даа, дайын ойтур шаптырган. Дайын тулчушкун шөлүнге 65 өлгөн сектерин кагганнар.

Чөөн фронтга улустун шериглери артиллерия адышкынары-биле дайызынын разведка чорудар дээи оралдакышкынары болгаш бойбуу барган. Чадаг шериг хөдөлншиктерин болбаан.

Июнь 19-та Улустун армиязынын зениттик кезектери болгаш адыгышкынары отрядтары тайбын чурттакчыларын пункттары араатанчы-биле бомбалаарына болгаш боолаларына киржип турган дайызын 3 самолөдүн андара аткан. (СЭТА).

АКШ-тын 650 муң металлургичилерин ажил соксадышкыны үргүчүлөп турар

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 2-де эгелээп алып ажил төлөврин улгатырып, күш-ажылдын байдалын экижидерин непер турар металлургия үлетпүрүн 650 муң ажилчылар ажил соксадышкыны кылырын үргүчүлөп турар. Металлургиянын ажил соксадышкынын таварыштыр үлетпүрүн өске-даа адырлары ажилды кызырып турар. «Крисчен сайенс монитер» солунун кореспондентинин Питтсбургтан медээлөп турары болза, 7 штаттарда хөмүр даш үлетпүрүндө 50 муң ажилчылар ажилдавайн турар. 30 муң демир орукчулар болгаш суг транспортунун база улуг хөдөлгө паракход доктар черлерин 25 муң ажилчылар ажилдавайн турар.

Ажил соксадышкыны кылып турар металлургия ажилчынары-биле сагыш-сеткил катыжышкынын илери-биле чурттуң хөй-хөй профэвилелдери болза, ажил соксадып турарларга мораль талазы-биле деткимче чедиреринге, материал талазы-биле дузаламчы көргүзеринге боттарынын демиселин чарлааннар.

Нью-Йорктун коммунисттик партиязы металлургичилерин демиселин деткип турарынын дугайында «Дейли уоркер» солунда кыйгыратын парлан. «Металлургичилерин демисели болза, профэвилелдерин камгалаарынын болгаш алып ажил төлөврин кудулаарына удур бүгү ажилчыларнын демисели болур» деп кыйгырында чугаалап турар. Ме-

таллургия компаниязы, конгресс болгаш чазак ажил соксадышкынын соксадыры-биле болгаш оон соонда ону шуут базары-биле бүгү-ле хемчелерин чорудуп турар. Ол херекти оларнын боттандырынаган кан эзилдикчилеринин чөпшээржикчи политиканы чорудуп турар профэвилелин ажилдакчылары оларга дузалажып турар. Ажил соксадышкынын базары-биле Трумэннин Тафта Хартлинн хойбулузу ажилгаар дугайында резолюцияны сенат үндүргөн. Июнь 18-те парламенттин медээлээни болза, төлээлекчилер палатазы ол ышкаш резолюцияны хүлээп алып деп турар.

Буржуаз парлагга ажил соксадып турар металлургичилер «чурттуң оран камгалалын күштелдирерин» болдурбайн турар деп чүүл-биле хөй-нитинин сеткил-бодалын шыныктырып оралдажып турар. Боочеспек, снарядтар, танкалар болгаш өске-даа чеспек чүүлдерин бүдүрүп үндүрерин кызырып турарынын дугайында медээлери солуннар парлар турар. Ол бүгү кампанияны болза, «националдык сонургалдарын» камгалаар деп чүүл-биле металлургичилерин ажил соксадышкынын базарына өлүрүкчү калдыберге хемчелерин үндүреринче, ол ышкаш кан эзилдикчилеринин профэвилелин удуртукчуларын чөпшээржикчи политиканын шыныктырыныче угланган.

(СЭТА).

Барыын Германияда фашисттик организацияларын катап тургузуп турары

БЕРЛИН. АДН агентилелинин дыңыдып турары-биле алырга, барыын талакы күрүнелерин дээди комиссарлары бонн чазак-биле чагаалар солуктулаан. Ол керезини күштүг болдуруп бадылаанынын соонда Барыын Германияга гитлер-

жилерин, гестапоун, СД-нин, СС-тин болгаш СА-нын бөлүктери база катап ажы-биле тургустунар деп дээди комиссарлар бонн чазакка медеглээнер.

(СЭТА).

Харысалгагы редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

ШӨЙНДҮНҮҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГЛАРЫ — аш-чемден, сугдан болгаш холдарнын хирлинден дамчып непертерээр. Халдарынын дөстөлгелери болза, аарыг чорав болгаш кадык кижилерин бацалластуг аарыгларын болур. Сугну болгаш сүтүг чүгө хайндыргаш ижер. Каттарын, ногааны болгаш фруктын үргүчү чуңар, база оларны иизг суг-биле чүп арыглар. Кандыг-даа хир, чам болган сөөлүнде аш-чемин чиринин мурнува савац-биле холдарын ылавыла чуңар. Халдарынын непертердикчи-зи—сээктерин бүгү-ле аргалар-биле болгаш чеспек-херекселдер-биле узутканар. Бодуарын болгаш уругларын баш бурунгаар, чогуур өй-шаанда тарыдынар. Аарыг кижилерин эмнелге доп-дораан чедирер. Санитар-гигиеналыг нормаларын болгаш корум-чурумну куусетпишаан, силер бодуарын болгаш долгандыр турар чонун ижин тифинден болгаш дизентериядан камгалаңар. Тыва областың санитар-чырыдышкын Бажыцы.

Кыдат шахтёрларнын күш-ажыл байдалынын экижээни

ПЕКИН. Шаандакы тургузугун үезинде кыдат дагжылар кончуг аар-берге байдалга ажилдап чораннар. Шахталарга күш-ажылдык кандыг-даа камгалалдары чок турган. Шах ындыг байдалдан чатышкынары үргүчү болуп, чүс-чүс шахтёрлар өлүм-чидимге таваржып турганнар. Кемдеп-кергээн дагжыларже кандыг-даа хайгаарал салдымайн турган. Ам байдал мырынай сыр өскерилген. Чер болганда социал камгалалдын системазын чоруткан болгаш шахтёрларнын күш-ажыл камгалалынын талазы-биле улуг хемчелер алдынган. Кыдат Улус Республиканын ал-

дарлыг шахтёр Ши Юйханың эгелекчи саналы-биле шахтёрларнын коллективни авария кылбайн ажилдаары дээш чарышче кирипкен. «Гунжэньжибао» солунун медезел турарын өзугаар алырга, ол чарышка Сонгу-чөөн Кыдатта 44 муң аажы кичи киришкен. Шахталарга авария болур чоруктар хүн-бүрү эвээжеп турар. Кыдаттың шахталарына чораван совет шахтёрлар кыдат шахтёрларнын авария кылбайн ажилдаарына улуг дузаны көргүскөн. (СЭТА).

Польша мичуринчи-садчыларнын чөвүлел хуралы

ВАРШАВА. Бойдустан улуг чаартыкчы И. В. Мичуринин тураскаалына хамаарыштырган мичуринчи-садчыларнын бир дугаар чөвүлел хуралы Польшага болуп эрткен. Чөвүлел хуралга И. В. Мичуринин методун сад ажылына ажилдаарына хамаарышкан айтырлары чугаалашкан. Чөвүлел хуралга чүве чугаалап тур ажилынын министри Домб-Кошолдун медеглээни болза, совет агробиологиянын методтарын шийгээдип алып чорук, эн ылангыя бойдустан улуг чаартыкчы Мичу-

ринин методун шийгээдип алып чорук польша садчыларнын эң чугула сорулгазы болур. И. В. Мичурин-биле ужуражышкынын дугайында сад ажилдакчызы кырган Калининскийн чөвүлел хуралга чугаазы улуг сонургалды хайныктырган. Сад ажылына мичуринчи методтарны калбаа-биле шийгээдириңиң чугулазын, күрүнениң болгаш кооперациянын улуг чымыс садтарын тургузарынын эрежок чугулазын чөвүлел хурал демдеглээ. (СЭТА).